

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ DÁMASO RUIZ-JARABO COLOMER

της 21ης Μαρτίου 2001 ¹

1. Το Oberlandesgericht Frankfurt am Main (Γερμανία) υπέβαλε στο Δικαστήριο αίτηση για την έκδοση προδικαστικής απόφασης σύμφωνα με το άρθρο 234 ΕΚ. Η αίτηση του δικαστηρίου αυτού αφορά την ερμηνεία του κανονισμού (ΕΚ) 2100/94, για τα κοινοτικά δικαιώματα επί φυτικών ποικιλιών², και, ειδικότερα, του άρθρου του 14, παράγραφος 3, έκτη περίπτωση, που επιβάλλει σε όποιον επικαλείται τη γεωργική παρεκκλίση την υποχρέωση να παρέχει ορισμένες πληροφορίες, σε συνδυασμό με το άρθρο 8 του κανονισμού (ΕΚ) 1768/95³, για τη θέσπιση εκτελεστικών κανόνων σχετικά με την παρεκκλίση αυτή.

I — Τα πραγματικά περιστατικά

2. Η ενάγουσα πρωτοδικώς στη διαφορά της κύριας δίκης είναι η εταιρία Saatgut-Treuhandverwaltungsgesellschaft mbH (στο εξής: Saatgut Treuhandverwaltung), η οποία

είναι μια εταιρία καταπιστευτικής διαχείρισης στον τομέα της σποροπαγωγής και η οποία έχει εξουσιοδοτηθεί από μεγάλο αριθμό δημιουργών φυτικών ποικιλιών και κατόχων δικαιωμάτων εκμεταλλεύσεως προστατευόμενων φυτικών ποικιλιών να προβάλλει ιδίω ονόματι τα δικαιώματά τους επ' αμοιβής έναντι των καλλιεργητών που κάνουν χρήση της γεωργικής παρεκκλίσεως, η οποία στη θεωρία είναι επίσης γνωστή ως «προνόμο του καλλιεργητή»⁴ ή «εξάρεση του καλλιεργητή»⁵. Η παρεκκλίση αυτή τους παρέχει τη δυνατότητα να σπέρνουν στις εκμεταλλεύσεις τους το προϊόν της συγκομιδής που προέρχεται από προστατευόμενη ποικιλία χωρίς να χρειάζεται να λαμβάνουν την άδεια του κατόχου (στο εξής: προνόμο του καλλιεργητή). Η εξουσιοδότηση της εταιρίας Saatgut Treuhandverwaltung καλύπτει τα δικαιώματα επί φυτικών ποικιλιών που στηρίζονται στον κανονισμό 2100/94 όσο και στον γερμανικό νόμο περί δικαιωμάτων επί φυτικών ποικιλιών (Sortenschutzgesetz).

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ισπανική.

2 — Κανονισμός του Συμβουλίου, της 27ης Ιουλίου 1994 (ΕΕ L 227, σ. 1), τροποποιηθείς με τον κανονισμό (ΕΚ) 2506/95 του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 1995 (ΕΕ L 258, σ. 3). Οι τροποποιήσεις δεν ετηχεάζουν το περιεχόμενο των διατάξεων των οποίων την ερμηνεία ζητεί το αιτούν δικαστήριο.

3 — Κανονισμός της Επιτροπής, της 24ης Ιουλίου 1995 (ΕΕ L 173, σ. 14). Η Επιτροπή εξέδωσε δύο άλλους κανονισμούς εφαρμογής. Πρόκειται για τον κανονισμό (ΕΚ) 1238/95, της 31ης Μαΐου 1995, για τις λεπτομέρειες εφαρμογής του κανονισμού (ΕΚ) 2100/94 του Συμβουλίου όσον αφορά τα τέλη που καταβάλλονται στο κοινοτικό γραφείο φυτικών ποικιλιών (ΕΕ L 121, σ. 31), και τον κανονισμό (ΕΚ) 1239/95, της 31ης Μαΐου 1995, για τις λεπτομέρειες εφαρμογής του κανονισμού (ΕΚ) 2100/94 του Συμβουλίου όσον αφορά τους διαδικαστικούς κανόνες ενώπιον του γραφείου και τα κοινοτικά δικαιώματα επί φυτικών ποικιλιών (ΕΕ L 121, σ. 37).

Ο εναγόμενος πρωτοδικώς στη διαφορά της κύριας δίκης είναι ο C. Schulin, καλλιεργητής το επάγγελμα.

4 — Quintana Carlo, I., «El Reglamento CE número 2100/94, relativo a la protección comunitaria de las obtenciones vegetales», σε *Actas de Derecho Industrial y Derecho de Autor*, τόμος XVI, 1994-1995, Marcial Pons, Μαδρίτη, 1996, σ. 96.

5 — Elena Roselló, J.M., «Situación actual de la normativa legal en Europa y en América», στο συλλογικό έργο που διηύθυναν και συντόνισαν οι Nuez, F., Llácer, G., και Cuartero J., *Los derechos de propiedad de las obtenciones vegetales*, Υπουργείο Γεωργίας, Αλιείας και Διατροφής, Μαδρίτη, 1998, σ. 88.

3. Η διαφορά της κύριας δίκης προκλήθηκε από την αίτηση παροχής πληροφοριών που η Saatgut-Treuhandverwaltung απηύθυνε στον C. Schulin και με την οποία τον κάλεσε να της διευκρινίσει αν είχε κάνει χρήση του προνομίου του καλλιεργητή κατά την περίοδο 1997/1998, όσον αφορά μία από τις 525 προστατευόμενες φυτικές ποικιλίες που αναφέρονταν στην αίτηση⁶. του ζήτησε επίσης να διευκρινίσει την ποσότητα του προϊόντος που αυτός είχε χρησιμοποιήσει.

4. Ο C. Schulin αρνήθηκε να παράσχει τα πληροφοριακά στοιχεία που του ζητήθηκαν, με το αιτιολογικό ότι η εταιρία δεν είχε αποδείξει την ύπαρξη του δικαιώματος επί των φυτικών ποικιλιών ούτε την εντολή που είχε να απαιτεί την καταβολή αμοιβής υπέρ των κατόχων.

5. Πρωτοδίκως, το γερμανικό δικαστήριο δέχθηκε την αγωγή και υποχρέωσε τον C. Schulin να παράσχει τα στοιχεία που του ζητούσαν. Το εν λόγω δικαστήριο στηρίχθηκε στο γεγονός ότι η υποχρέωση παροχής πληροφοριών που διαλαμβάνεται στο άρθρο 14, παράγραφος 3, έκτη περίπτωση, του κανονισμού 2100/94 δεν εξαρτάται από την λεπτομερή απόδειξη ότι ο καλλιεργητής χρησιμοποίησε το προϊόν της συγκομιδής που προέρχεται από προστατευόμενη φυτική ποικιλία.

II — Το προδικαστικό ερώτημα

6. Το Oberlandesgericht Frankfurt am Main, προκειμένου να αποφανθεί επί της εφέσεως που άσκησε ενώπιον αυτού ο C. Schulin, ζήτησε από το Δικαστήριο να δώσει απάντηση στο ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Έχουν οι διατάξεις του άρθρου 14, παράγραφος 3, έκτη περίπτωση, του κανονισμού (ΕΚ) 2100/94 του Συμβουλίου, της 27ης Ιουλίου 1994, σε συνδυασμό με το άρθρο 8 του κανονισμού (ΕΚ) 1768/95 της Επιτροπής, της 24ης Ιουλίου 1995, την έννοια ότι ο κάτοχος δικαιώματος επί φυτικής ποικιλίας προστατευόμενης από τον κανονισμό 2100/94 μπορεί να απαιτήσει από κάθε καλλιεργητή την παροχή των πληροφοριών που προβλέπουν οι προαναφερθείσες διατάξεις, έστω και αν δεν υπάρχουν ενδείξεις περί του ότι ο καλλιεργητής τέλεσε μία από τις πράξεις που απαριθμούνται στο άρθρο 13, παράγραφος 2, του κανονισμού 2100/94, χρησιμοποιώντας την επίμαχη φυτική ποικιλία, ή περί του ότι χρησιμοποίησε τουλάχιστον κατ' άλλον τρόπο την ποικιλία αυτή στην εκμετάλλευσή του;»

III — Το ιστορικό της έννομης προστασίας των φυτικών ποικιλιών

7. Η δημιουργικότητα του ανθρώπινου όντος αναπτύσσεται και στον τομέα των

⁶ — Οι 180 από τις ποικιλίες αυτές αποτελούσαν φυτικές ποικιλίες προστατευόμενες σύμφωνα με τον κανονισμό 2100/94.

φυτών, τούτο δε από την αρχαιότητα. Με πολύ διαφορετικούς τρόπους, που εκτείνονται από τις παραδοσιακές τεχνικές (όπως είναι η διασταύρωση και η επιλογή) μέχρι τη σύγχρονη βιοτεχνολογία, ο άνθρωπος επιτέλεσε σημαντικό έργο για τη γεωργία, του οποίου ο βασικός σκοπός έγκειται στην αναζήτηση νέων φυτικών ποικιλιών οι οποίες, λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους, καθιστούν δυνατή την αύξηση του όγκου της παραγωγής και του διατροφικού δυναμικού των γεωργικών ειδών.

8. Μέχρι πριν από μερικές δεκαετίες, ωστόσο, το έργο αυτό δεν εντύχανε καμιάς έννομης προστασίας. Από τη δεκαετία του '50, η γεωργία των αναπτυγμένων χωρών βιομηχανοποιήθηκε και η εξέλιξη αυτή ανέτρεψε τα δεδομένα του οικονομικού αυτού τομέα χάρη στην εισαγωγή και στην τελειοποίηση νέων τεχνικών, ιδίως με την καλλιέργεια υβριδίων (αραβοσίτου κυρίως). Η καινοτόμος εργασία σχετικά με τις φυτικές ποικιλίες παρέχει τη δυνατότητα σημαντικής αναπτύξεως του γεωργικού κόσμου και, κατά συνέπεια, μιας οικονομικής αναπτύξεως που δεν είχε γνωρίσει μέχρι τότε. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο θεωρήθηκε ιδιαίτερα αναγκαίο, αφενός, να αναγνωριστούν τα πρόσωπα που επιφορτίζονται με την εκτέλεση της αποστολής αυτής (ήτοι οι δημιουργοί των φυτικών ποικιλιών)⁷ και, αφετέρου, να τους χορηγηθούν ορισμένα αποκλειστικά δικαιώματα. Όπως τόνισε ο γενικός εισαγ-

γελέας Rozès στις προτάσεις που ανέπτυξε στην υπόθεση Nungesser κατά Επιτροπής⁸, ένα σύστημα προστασίας σχεδιασμένο για ζωντανούς οργανισμούς (όπως είναι τα γεωργικά προϊόντα), που μπορούν να υποστούν ορισμένες αλλοιώσεις, έθετε τότε προβλήματα πολύ διαφορετικά από εκείνα της προστασίας των τεχνικών εφευρέσεων (όπως είναι τα βιομηχανικά προϊόντα)⁹.

9. Η ιδέα θεσπίσεως ειδικού δικαιώματος βιομηχανικής ιδιοκτησίας γι' αυτό το είδος των εφευρέσεων συγκεκριμενοποιήθηκε, χάρη σε διάφορες εθνικές πρωτοβουλίες, με τη σύναψη της διεθνούς συμβάσεως για την προστασία των φυτικών ποικιλιών, που υπογράφηκε στις 2 Σεπτεμβρίου 1961 και τέθηκε σε ισχύ στις 10 Αυγούστου 1968¹⁰. Τα κράτη που υπέγραψαν τη σύμβαση και τα οποία ήταν αρχικά δέκα, δημιούργησαν τη Διεθνή Ένωση για την Προστασία των Φυτικών Ποικιλιών (στο εξής: UPOV), μια διακυβερνητική οργάνωση με έδρα τη Γενεύη, η οποία, από τη δημιουργία της, μεριμνά διαρκώς για την ορθή εφαρμογή της συμβάσεως. Μετά από ορισμένες τροποποιήσεις της συμβάσεως το 1972 και το 1978, προέκυψε, στα μέσα της δεκαετίας του '80, η ανάγκη μεταρρυθμίσεώς της, προκειμένου να προσαρμοστεί η νομική πραγματικότητα στις προκλήσεις της «βιοτεχνολογικής επαναστάσεως».

8 — Απόφαση της δις Ιουνίου 1982, 258/78 (Σύλλογος 1982, σ. 2051) βλ. τις προτάσεις, Σύλλογος 1982, σ. 2081 επ., ειδικότερα σ. 2112.

9 — G. Díaz Rodríguez, «El punto de vista del sector empresarial», στο συλλογικό έργο των F. Nuez κ.λπ., ό.π., σ. 168 έως 169 και 176 έως 177: η ποικιλία απαιτεί πολλά έτη έρευνας (από εννέα μέχρι δέκα έτη). Για να μπορεί ο δημιουργός ποικιλίας να λάβει τα οφέλη της επένδυσής στην οποία πρόβη και η οποία είναι συνήθως σημαντική, πρέπει να μπορεί να έχει το μονοπώλιο της χρησιμοποίησής της ποικιλίας αυτής επί μακρά χρονική περίοδο. Ενθαρρύνοντας την εγγραφή των δημιουργικών ποικιλιών, πρόθεση που νομοθέτη είναι να μπορούν οι καλλιεργητές να διαθέτουν έτσι σπόρους καλύτερης ποιότητας που να παρέχουν τη δυνατότητα καλύτερων συγκομιδών με μικρότερες επενδύσεις.

10 — Βλ. το κείμενο της αρχικής συμβάσεως και των τροποποιήσεων του 1982 και του 1991 στη διεύθυνση www.upov.org (Texts of the UPOV conventions. Acts of 1961, 1978 and 1991).

7 — Όπως ορθώς τονίζει ο F. Pollaud-Dulian, *Droit de la propriété industrielle*, Montchrestien, Παρίσι, 1999, σ. 333, ο καθηγητής Τουρνεσόν, διάσημος χαρακτηριστής των περιπετειών του Τεντέν, που επινόησε ο Hergé, μπορεί να θεωρηθεί πρόδρομος της φυτικής ποικιλίας, καθώςον δημιούργησε μια νέα ποικιλία τριανταφύλλων, την οποία βάπτισε «Bianca», στον τόμο *Τα κομμάτια της Κασταφίδας* και μια ποικιλία γαλάζιων πορτοκαλιών στην κινηματογραφική ταινία «Ο Τεντέν και τα μπλε πορτοκάλια».

10. Η ανάπτυξη των τεχνολογιών αυτών, των οποίων τα σημαντικά πλεονεκτήματα¹¹ άρχιζαν να γίνονται αισθητά, απαιτούσε όχι μόνο σημαντικές επενδύσεις, αλλά συνεπαγόταν επίσης αυξημένο κίνδυνο τον οποίο οι επιχειρήσεις έρευνας δεν μπορούσαν να αναλάβουν χωρίς ισχυρή έννομη προστασία που να τους εγγυάται την αποδοτικότητα των πραγματοποιούμενων επενδύσεων.

11. Εξ αρχής, το δικαίωμα επί φυτικών ποικιλιών παρουσιάστηκε ως δικαίωμα λιγότερο ισχυρό απ' ό,τι το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας ή παρ'όχι δυνατότητας αποκλειστικότητας λιγότερο ευρείς απ' ό,τι αυτό. Για να αποφευχθεί κάθε σύγκρουση κανόνων δικαίου, η σύμβαση του Μονάχου περί του ευρωπαϊκού διπλώματος ευρεσιτεχνίας (στο εξής: σύμβαση του Μονάχου), η οποία υπεγράφη το 1973 και τέθηκε σε ισχύ το 1978¹², διαλαμβάνει ρητά στο άρθρο της 53b την απαγόρευση χορήγησης διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας όσον αφορά τις φυτικές ποικιλίες, καθώς και τις ουσιαστικά βιολογικές μεθόδους δημιουργίας φυτών¹³. Με τη διάταξη

αυτή, η σύμβαση του Μονάχου ευθυγραμμίζονταν με τη σύμβαση UPOV του 1961, όσον αφορά τον αποκλεισμό της διπλής προστασίας, ήτοι αμφότερες απέκλειαν την ταυτόχρονη χορήγηση δικαιώματος επί φυτικής ποικιλίας και διπλώματος ευρεσιτεχνίας, οσάκις το αντικείμενο του δικαιώματος αφορούσε ακριβώς φυτική ποικιλία.

12. Το 1991, η σύμβαση UPOV υπέστη τρίτη αναθεώρηση, με την οποία εισήχθησαν σημαντικές αλλαγές στο σύστημα, προκειμένου να διευρυνθεί το φάσμα της χορηγούμενης στους δημιουργούς φυτικών ποικιλιών προστασίας.

13. Κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών, ο αριθμός των κρατών που υπέγραψαν τη σύμβαση UPOV αυξήθηκε σημαντικά. Ο αριθμός των κρατών μελών αυξήθηκε από 20 το 1992 σε περίπου 50 το 2001, και 19 άλλα κράτη ή οργανώσεις βρίσκονται σε στάδιο διαπραγματεύσεως της προσχωρήσέως τους. Η εξέλιξη αυτή ευνοήθηκε από την εμφάνιση, στο πλαίσιο του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (στο εξής: ΠΟΕ), της Συμφωνίας για τα Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας στον Τομέα του Εμπορίου, η οποία είναι γνωστή ως συμφωνία ΔΠΠΕ¹⁴ (ή TRIPS στα αγγλικά) (στο εξής: συμφωνία ΔΠΠΕ). Η συμφωνία αυτή επιβάλλει σε όλα τα κράτη μέλη του ΠΟΕ να προστατεύουν τις φυτικές

11 — Ο Ε. Castro, «La protección de las obtenciones de plantas mediante biotecnología», στο έργο το οποίο διηύθυναν και συντόνισαν οι F. Nuez κ.λπ., ό.π., σ. 254, παραπέμπει στο δελτίο αριθ. 2, του Ιανουαρίου 1994, της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας Βιοτεχνολογίας: «Οι τεχνικές γενετικής μεταλλαγής χρησιμοποιούνται για την επίτευξη ουσιαστικά των ίδιων σκοπών που επιδιώκουν η καλλιέργεια, η κτηνοτροφία και οι παραδοσιακές μέθοδοι επιλογής, αλλά παρουσιάζουν δύο κύρια πλεονεκτήματα. Πρώτον, παρέχουν τα μέσα ελέγχου της παραγωγής γονιδίων με πολύ μεγαλύτερη ακρίβεια απ' ό,τι οι παραδοσιακές μέθοδοι. Δεύτερον, επιτρέπουν την εισαγωγή αντιγράφων γενετικού υλικού σε μη συγγενή είδη, πράγμα το οποίο ήταν αδύνατο να πραγματοποιηθεί με τις παραδοσιακές τεχνικές».

12 — Convention sur la délivrance de brevets européens, σε *La propriété industrielle*, τόμος 90, Organisation mondiale de la propriété intellectuelle, 1974, σ. 51 επ.

13 — Οι J. J. Ruiz, και F. Nuez, «La propuesta de directiva del Parlamento Europeo y del Consejo relativa a la protección jurídica de las invenciones biotecnológicas», στο έργο το οποίο διηύθυναν και συντόνισαν οι F. Nuez κ.λπ., ό.π., σ. 277, αναφέρουν ότι στο παρελθόν η σύμβαση του Στρασβούργου του 1963, σχετικά με την ενοποίηση ορισμένων στοιχείων του δικαίου των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, είχε παύσει στα κράτη που την είχαν υπογράψει τη δυνατότητα να μην παρέχουν προστασία στις φυτικές ποικιλίες και ότι η σύμβαση του Μονάχου είχε κάνει χρήση της δυνατότητας αυτής.

14 — Η συμφωνία ΔΠΠΕ προσαρτάται στη συμφωνία του Μαράνι, της 15ης Απριλίου 1994, για την ίδρυση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ). Η συμφωνία αυτή έχει υπογραφεί από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα (ΕΕ L 336, σ. 213).

ποικιλίες είτε με διπλώματα ευρεσιτεχνίας είτε με αποτελεσματικό *suí generis* σύστημα, είτε με συνδυασμό των δύο αυτών συστημάτων. Συγχρόνως, αφήνει στα κράτη μέλη τη δυνατότητα να αποκλείουν από το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας τόσο τα φυτά και τα ζώα, με εξαίρεση τους μικροοργανισμούς, όσο και τις μη βιολογικές ή μικροβιολογικές μεθόδους.

IV — Το κοινοτικό σύστημα έννομης προστασίας των φυτικών ποικιλιών

14. Παρά το σύστημα της συμβάσεως UPOV, το καθεστώς της βιομηχανικής ιδιοκτησίας που ισχύει για τις φυτικές ποικιλίες στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα χαρακτηριζόταν, στις αρχές της δεκαετίας του '90, από απόλυτη έλλειψη εναρμονίσεως¹⁵. Στο γεγονός ότι τόσο η Ελληνική Δημοκρατία όσο και η Πορτογαλική Δημοκρατία και το Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου¹⁶ δεν είχαν ειδικό νόμο για την προστασία των φυτικών ποικιλιών προσετίθεντο δύο περιστάσεις που καθιστούσαν σημαντικά δυσχερέστερη την προσέγγιση των νομοθεσιών στην Κοινότητα: αφενός, η συνύπαρξη διαφόρων μορφών της συμβάσεως που ίσχυε στο κοινοτικό έδαφος¹⁷ και, αφετέρου, το

μεγάλο περιθώριο χειρισμών που το καθεστώς αυτό άφηνε στα κράτη μέλη¹⁸.

15. Για να διορθωθεί η κατάσταση αυτή, που ήταν αντίθετη προς την υλοποίηση της εσωτερικής αγοράς στον τομέα της γεωργίας, η Επιτροπή είχε προτείνει ορισμένα νομοθετικά μέτρα με τη Δευκή Βίβλο του 1985. Δεδομένου ότι οι διαπραγματεύσεις που είχαν αρχίσει για τη θέσπιση ενός κοινοτικού διπλώματος ευρεσιτεχνίας είχαν καταδείξει τις εγγενείς δυσκολίες της επιτεύξεως συμφωνίας¹⁹, οι κοινοτικές αρχές επέλεξαν αλλαγή στρατηγικής στον τομέα των φυτικών ποικιλιών και επέβαλαν την οδό της κανονιστικής ρυθμίσεως, προκειμένου να διασφαλιστεί η δημιουργία ενός συστήματος ομοίμορφης προστασίας σε όλη την Κοινότητα. Η έκδοση του κανονισμού 2100/94 αποτελεί τον καρπό της διοργανικής συνεργασίας κατά τη διάρκεια πολλών ετών.

16. Στην πρότασή της, της 6ης Σεπτεμβρίου 1990, η Επιτροπή αναφερόταν στο άρθρο 43 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποίησης, άρθρο 37 ΕΚ), το οποίο αφορά την κοινή γεωργική πολιτική, ως τη νομική βάση του κανονισμού. Στο ίδιο πλαίσιο, στην πρώτη αιτιολογική σκέψη της προτάσεως ανέφερε ότι η συνεχής δημιουργία βελτιωμένων φυτικών ποικιλιών αποτελεί ουσιώδες στοιχείο της τεχνικής προόδου για την

15 — Η έλλειψη εναρμονίσεως την οποία κατήγγειλε ο I. Quilana Marco, ό.π., σ. 82, και ο C. E. Mayr «Notizie e novità legislative comunitarie ed internazionali», *Rivista di Diritto Industriale*, A. Giuffrè Editore, Μόναχο, 1995, τρίτο τμήμα, σ. 5 επ.

16 — Από τα τρία αυτά κράτη, μόνον η Πορτογαλική Δημοκρατία είναι σήμερα μέλος της UPOV (από τον Οκτώβριο του 1995).

17 — Ακόμη και σήμερα, ο βελγικός νόμος και ο ισπανικός νόμος διέπονται από τη σύμβαση ως είχε το 1961, τροποποιηθείσα το 1972. Από τα ένδεκα λοιπά κράτη μέλη, πέντε μετέχουν στην Πράξη του 1978 και έξι στην Πράξη του 1991 (σπς 7 Δεκεμβρίου 2001, σύμφωνα με τα στοιχεία που παρέσχε η UPOV).

18 — J. M. Elena Rosselló, στο συλλογικό έργο το οποίο διηύθυναν και συντόνισαν οι F. Nuez κ.λπ., ό.π., σ. 85.

19 — Δυσκολίες που αναφέρει ο J. Massaguer Fuentes, στο *Los Derechos de propiedad industrial e intelectual ante el Derecho comunitario: libre circulación de mercancías y defensa de la competencia*, IDEI, Μαδρίτη 1995, σ. 93 επ.

αύξηση της γεωργικής παραγωγικότητας. Αφού κατόπιν διαπιστώθηκε ότι κανένας συγκεκριμένος κανόνας της Συνθήκης ΕΚ δεν παρείχε αρμοδιότητα στην Κοινότητα να νομοθετήσει στον τομέα αυτό, ως βάση για την έκδοση του κανονισμού χρησιμοποιήθηκε τελικώς το άρθρο 235 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρο 308 ΕΚ), που αφορά τις σιωπηρώς παρεχόμενες εξουσίες.

17. Ο κανονισμός, όσο καινοτόμος και αν είναι από ορισμένες απόψεις, δεν διακρίνεται ωστόσο για την πρωτοτυπία του, καθόσον ακολουθεί σε μεγάλο βαθμό το πλαίσιο που δημιούργησε η σύμβαση UPOV σύμφωνα με την Πράξη του 1991. Στην αιτιολογική έκθεσή του, ο νομοθέτης αναγνωρίζει ότι οι φυτικές ποικιλίες θέτουν ειδικά προβλήματα σε σχέση με το ισχύον καθεστώς βιομηχανικής ιδιοκτησίας. Για τον λόγο αυτό, προσπαθεί να επανορθώσει ορισμένα από τα διφορούμενα που χαρακτηρίζουν τους κανόνες που διέπουν τις φυτικές βελτιώσεις, χωρίς να παρεκκλίνει έντονα από αυτούς. Αναφέρει επιπλέον ότι έλαβε υπόψη τις υφιστάμενες διεθνείς συμβάσεις²⁰, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται, εκτός από τη σύμβαση UPOV, η σύμβαση του Μονάχου και η συμφωνία ΔΠΠΕ. Κατά συνέπεια, ο κανονισμός απαγορεύει τη χορήγηση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας για φυτικές ποικιλίες, μόνο στον βαθμό που και η σύμβαση του Μονάχου το απαγορεύει αυτό, ήτοι στον βαθμό που απαγορεύει τη χορήγηση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας για τις φυτικές ποικιλίες αυτές καθεαυτές· υπό την έννοια αυτή, ο κανονισμός 2100/94 ευθυγραμμίζεται περισσότερο με τη σύμβαση αυτή, η οποία αποκλείει κάθε δίπλωμα ευρεσιτεχνίας επί φυτικών ποικιλιών, απ' ό,τι με τη σύμβαση

UPOV, όπως τροποποιήθηκε με την Πράξη του 1991, η οποία δεν αποκλείει τη δυνατότητα αυτή²¹.

18. Η εφαρμογή του καθεστώτος αυτού έχει ανατεθεί στο Κοινοτικό Γραφείο Φυτικών Ποικιλιών, με έδρα το Angers²². Πρόκειται για ένα όργανο της Κοινότητας, με ίδια νομική προσωπικότητα, το οποίο λειτουργεί από τις 27 Απριλίου 1995²³. Η ίδρυση του Γραφείου κατέστησε δυνατή τη χορήγηση του δικαιώματος στον δημιουργό της φυτικής ποικιλίας εντός των δεκαπέντε κρατών της Ενώσεως, κατόπιν μιας διαδικασίας η οποία κινείται με μια μοναδική αίτηση και την πληρωμή ενός τέλους.

V — Η ισχύουσα νομοθεσία

19. Σύμφωνα με το άρθρο του 1, ο κανονισμός 2100/94 θεσπίζει «σύστημα κοινοτικών δικαιωμάτων επί φυτικών ποικιλιών, ως μόνη και αποκλειστική μορφή των κοινοτικών

21 — M. Holtmann, «La protección jurídica de las innovaciones vegetales (patente y/o título de obtención vegetal)», στο συλλογικό έργο το οποίο διηύθυναν και συντόνισαν οι F. Nuez κ.λπ., ό.π., σ. 351.

22 — Η έδρα καθορίστηκε κατά τη διακυβερνητική διάσκεψη της δής Δεκεμβρίου 1996.

23 — Οργανισμός συστάθηκε με τον κανονισμό 2100/94, ο οποίος εξετάζει τις αιτήσεις κοινοτικού δικαιώματος επί φυτικής ποικιλίας, χορηγεί τα κοινοτικά δικαιώματα επί φυτικής ποικιλίας και εγκρίνει την ονομασία της ποικιλίας. Κατά των αποφάσεων αυτών μπορεί να ασκηθεί προσφυγή, είτε ευθέως ενώπιον του Πρωτοδικείου ή, αναλόγως της περιπτώσεως, ενώπιον του ίδιου του Γραφείου που έχει την εξουσία να φέρει την ένσταση ενώπιον του τμήματος προσφυγών, του οποίου οι αποφάσεις μπορούν να προσβληθούν με έφεση ενώπιον του Πρωτοδικείου.

20 — Πρώτη και εικοστή ένατη αιτιολογική σκέψη.

δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας επί φυτικών ποικιλιών». Μετά τη θέση του κανονισμού αυτού σε ισχύ, τα κράτη μέλη μπορούν να χορηγούν εθνικά δικαιώματα βιομηχανικής ιδιοκτησίας, υπό την επιφύλαξη ωστόσο των διατάξεων του άρθρου 92 που απαγορεύει τη σώρευση των σχετικών δικαιωμάτων. Κατά συνέπεια, οι ποικιλίες που αποτελούν αντικείμενο κοινοτικού δικαιώματος επί φυτικής ποικιλίας δεν μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο εθνικού δικαιώματος επί φυτικής ποικιλίας ή διπλώματος ευρεσιτεχνίας. Αντικείμενο των κοινοτικών δικαιωμάτων επί φυτικών ποικιλιών μπορούν να αποτελούν οι ποικιλίες όλων των βοτανικών γενών και ειδών, συμπεριλαμβανομένων, μεταξύ άλλων, των υβριδίων τους.

20. Για να μπορεί να παρασχεθεί κοινοτικό δικαίωμα επί φυτικής ποικιλίας, οι ποικιλίες πρέπει να είναι διακριτές, ομοιογενείς, σταθερές και νέες και πρέπει να ορίζονται από ονομασία. Το κοινοτικό δικαίωμα επί φυτικής ποικιλίας ανήκει στον δημιουργό, ο οποίος είναι το πρόσωπο που δημιούργησε ή ανακάλυψε και ανέπτυξε την ποικιλία ή ο διάδοχός του.

21. Το άρθρο 13 του κανονισμού 2100/94 έχει ως αποτέλεσμα να παρέχει αποκλειστικά στον κάτοχο κοινοτικού δικαιώματος επί φυτικής ποικιλίας το δικαίωμα να προβαίνει, σε σχέση με την προστατευόμενη ποικιλία, σε ορισμένες ενέργειες που απαριθμούνται στην παράγραφο 2 του άρθρου αυτού, ήτοι

- α) στην παραγωγή ή αναπαραγωγή (πολλαπλασιασμός),
- β) στην επεξεργασία με σκοπό την αναπαραγωγή,

- γ) στην προσφορά προς πώληση,
- δ) στην πώληση ή άλλου είδους διάθεση στην αγορά,
- ε) στην εξαγωγή από την Κοινότητα,
- στ) στην εισαγωγή στην Κοινότητα και
- ζ) στην αποθήκευση για τους προαναφερθέντες λόγους.

Ο κάτοχος μπορεί να χορηγεί την άδεια σε τρίτους να προβαίνουν στις ενέργειες αυτές και μπορεί να συνοδεύει την άδεια αυτή από όρους και περιορισμούς.

22. Το άρθρο 14, παράγραφος 1, προβλέπει μια παρέκκλιση από τα δικαιώματα του κατόχου προκειμένου να διασφαλιστεί η γεωργική παραγωγή και επιτρέπει έτσι στους καλλιεργητές να χρησιμοποιούν, για σκοπούς αναπαραγωγής σε αγρό της εκμεταλλεύσεώς τους, το προϊόν της συγκομιδής το οποίο έλαβαν φυτεύοντας, στην εκμετάλλευσή τους, πολλαπλασιαστικό υλικό μιας ποικιλίας, εκτός των υβριδίων ή των σύνθετων ποικιλιών, η οποία καλύπτεται από κοινοτικό δικαίωμα επί φυτικών ποικιλιών²⁴. Το

24 — Βλ. P. A. C. E. Van der Kooij, «Introduction to the EC Regulation on Plant Variety Protection», *Kluwer Law International* 1997, σ. 36: «It only applies in relation to farmers who use the product of their own harvest for propagating purposes on their own holding».

προνόμιο του καλλιεργητή εφαρμόζεται μόνο σε ορισμένα γεωργικά φυτικά είδη που απαριθμούνται στην παράγραφο 2 και είναι ταξινομημένα σε τέσσερις ομάδες: τα κτηνοτροφικά φυτά, τα ελαιούχα και κλαστικά φυτά, καθώς και τα σιτηρά και τις πατάτες²⁵.

Το ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου αφορά την ερμηνεία της έκτης περιπτώσεως της παραγράφου 3 του άρθρου αυτού, σύμφωνα με την οποία:

«Οι προϋποθέσεις της παρεκκλίσεως που αναφέρεται στην παράγραφο 1 και διασφάλισης των έννομων συμφερόντων του δημιουργού της φυτικής ποικιλίας και του καλλιεργητή καθορίζονται [...] με εκτελεστικούς κανόνες [...] βάσει των ακόλουθων κριτηρίων:

[...]

- οι καλλιεργητές και οι μεταποιητές παρέχουν, κατόπιν σχετικής αιτήσεως, κατάλληλες πληροφορίες στους κατόχους [...]

23. Προκειμένου να καταστήσει δυνατή την εκτέλεση της υποχρεώσεως που επιβάλλει το άρθρο 14, παράγραφος 3, του κανονισμού 2100/94, η Επιτροπή καθόρισε τους κανόνες της γεωργικής παρεκκλίσεως με τον κανονισμό 1768/95. Οι καλλιεργητές που επιθυμούν να κάνουν χρήση της δυνατότητας αυτής υποχρεούνται να καταβάλουν στον κάτοχο μια δίκαιη αμοιβή, η οποία πρέπει να είναι αισθητά χαμηλότερη από το ποσό που καταβάλλεται για τη βάσει αδείας παραγωγή πολλαπλασιαστικού υλικού της ίδιας ποικιλίας στην ίδια περιοχή. Οι μικροκαλλιεργητές, τους οποίους ορίζει ο κανονισμός 2100/94, απαλλάσσονται από την υποχρέωση αυτή.

24. Το Oberlandesgericht Frankfurt am Main ζητεί την ερμηνεία του άρθρου 8, παράγραφος 2, του κανονισμού 1768/95, που καθορίζει λεπτομερέστερα την υποχρέωση που υπέχει ο καλλιεργητής να πληροφορεί τον κάτοχο προκειμένου να του καταβάλει αμοιβή. Η διάταξη αυτή προβλέπει, όσον αφορά την παρούσα υπόθεση, ότι, στις περιπτώσεις κατά τις οποίες δεν έχει συναφθεί σύμβαση, ο καλλιεργητής υποχρεούται να παράσχει στον κάτοχο, ο οποίος του υποβάλλει σχετική αίτηση, δήλωση με την οποία α) αναφέρει το όνομά του, τον τόπο διαμονής του και τη διεύθυνση της εκμετάλλευσής του· β) αναφέρει αν έχει χρησιμοποιήσει το προϊόν συγκομιδής μας ή περισσοτέρων ποικιλιών του κατόχου στην εκμετάλλευσή του και γ) αν το χρησιμοποίησε, προσδιορίζει την ποσότητα· δ) αναφέρει το όνομα και τη διεύθυνση του προσώπου ή των προσώπων που παρείχαν κάποια υπηρεσία μεταποίησης του σχετικού προϊόντος συγκομιδής για τον καλλιεργητή προς φύτευση και, ε) αν οι πληροφορίες που θα ληφθούν βάσει των στοιχείων β), γ) ή δ) δεν μπορούν να επιβεβαιωθούν σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 14, προσδιορίζει την ποσότητα του βάσει αδείας πολλαπλασιαστικού υλικού των εν λόγω ποικιλιών που χρησιμοποιήθηκε,

25 — Ο B. P. Kieweit, που είναι πρόεδρος του κοινοτικού γραφείου φυτικών ποικιλιών, ανέφερε στην εισήγησή του, της 26ης Ιανουαρίου 2001, στο Einbeck, υπό τον τίτλο *Modern Plant Breeding and Intellectual Property Rights*, τα εξής: «In a nutshell, what the regime amounts to is that a "farmers privilege" has been created for varieties of the most important agricultural crops protected by Community plant variety rights»· η εισήγηση δημοσιεύθηκε στο www.cpvo.fr/e/articles/ocvv/speech_bk.pdf.

καθώς και το όνομα και τη διεύθυνση του προμηθευτή ή των προμηθευτών του υλικού αυτού.

Οι πληροφορίες αυτές αναφέρονται στην τρέχουσα περίοδο εμπορίας και σε μία ή περισσότερες από τις τρεις προηγούμενες περιόδους εμπορίας για τις οποίες ο κάτοχος δεν έχει ήδη υποβάλει αίτηση παροχής πληροφοριών.

VI — Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

25. Γραπτές παρατηρήσεις εντός της προβλεπόμενης στο άρθρο 20 του Οργανισμού ΕΚ του Δικαστηρίου προθεσμίας κατέθεσαν ο C. Schulin, η εταιρία Saatgut-Treuhandverwaltung και η Επιτροπή.

Παρέστησαν και ανέπτυξαν προφορικά τις παρατηρήσεις τους κατά τη συνεδρίαση της 21ης Φεβρουαρίου 2002 ο εκπρόσωπος του C. Schulin, ο εκπρόσωπος της εταιρίας Saatgut Treuhandverwaltung και ο εκπρόσωπος της Επιτροπής.

VII — Οι κατατεθείσες ενώπιον του Δικαστηρίου παρατηρήσεις

26. Κατά τον C. Schulin, ο κανονισμός 1768/95, που καθορίζει τους κανόνες της γεωργικής παρεκκλίσεως, δεν μπορεί να εφαρμόζεται στους καλλιεργητές οι οποίοι, αντί να χρησιμοποιήσουν το προνόμιο αυτό, προτιμούν να αγοράζουν νέο σπόρο για κάθε περίοδο εμπορίας. Ο κάτοχος δεν μπορεί να προβάλλει το δικαίωμα λήψεως πληροφοριών από τον καλλιεργητή, που του παρέχει ο κανονισμός 2100/94, έναντι εκείνου ο οποίος δεν χρησιμοποίησε το προϊόν της συγκομιδής που προέρχεται από πολλαπλασιαστικό υλικό μιας ποικιλίας που του ανήκει και, ακόμη λιγότερο, έναντι εκείνου ο οποίος δεν χρησιμοποίησε στην εκμετάλλευσή του καμία από τις φυτικές ποικιλίες των οποίων κατέχει τα δικαιώματα. Σε αντίθετη περίπτωση, κάθε καλλιεργητής θα εξετίθετο στον κίνδυνο, από το γεγονός και μόνον της ιδιότητάς του, να λαμβάνει αναρίθμητες αιτήσεις παροχής πληροφοριών οι οποίες, καθόσον θα ήταν υποχρεωμένος να απαντά, θα συνεπάγονταν έξοδα γι' αυτόν και θα απαιτούσαν σημαντική επένδυση σε χρόνο.

Προσθέτει ότι η πρώτη κτήση πολλαπλασιαστικού υλικού αποτελεί πράξη η οποία παράγει έννομα αποτελέσματα έναντι του κατόχου και του καλλιεργητή και η οποία αφήνει ίχνη. Για τον λόγο αυτό, η αμοιβή, η οποία οφείλεται αφ' ης στιγμής ο καλλιεργητής κάνει χρήση του προνομίου του, θα μπορούσε να καταβάλλεται κατά την αγορά, η δε τιμή να καθορίζεται ανάλογα με τη χρήση που πρόκειται να κάνει ο καλλιεργητής, ο οποίος μπορεί είτε να φυτεύσει την προστατευόμενη ποικιλία μία μόνο φορά είτε να επαναχρησιμοποιήσει το προϊόν της συγκομιδής.

27. Κατά την εταιρία Saatgut Treuhandverwaltung, η κοινοτική ρύθμιση επιτρέπει στον κάτοχο δικαιώματος επί φυτικής ποικιλίας προστατευομένης σύμφωνα με τον κανονισμό 2100/94 να απαιτεί από κάθε καλλιεργητή να του αναφέρει αν έκανε χρήση του προνομίου και να του διευκρινίζει το μέγεθος της σχετικής πράξεως.

Κατ' αυτήν, ο κάτοχος δεν είναι, κατ' αρχήν, σε θέση να προσκομίσει την παραμικρή απόδειξη ότι ο καλλιεργητής χρησιμοποίησε τον σπόρο της προστατευομένης ποικιλίας στην εκμετάλλευσή του. Θεωρητικώς, το γεγονός ότι ο καλλιεργητής αγόρασε μια φορά σπόρο ποικιλίας, ο οποίος έχει πιστοποιηθεί ως νέος, από ένα προμηθευτή συνιστά ένδειξη περί του ότι ο εν λόγω καλλιεργητής θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει το συγκομισθέν προϊόν για πολλαπλασιασμό. Στην πράξη, αντιθέτως, ο κάτοχος δεν έχει τα μέσα να προσκομίσει την απόδειξη αυτή καθόσον, δεδομένου ότι δεν διατηρεί εμπορικές σχέσεις με τους καλλιεργητές, δεν γνωρίζει ποιος αγόρασε μια φορά πιστοποιημένο σπόρο από τη φυτική ποικιλία του. Ο κάτοχος παρέχει τον βασικό ή τον προβασιικό σπόρο της ποικιλίας σε ένα κέντρο πολλαπλασιασμού για να παραχθούν σπόροι προκειμένου να διατεθούν στον εμπόριο. Ο πιστοποιημένος σπόρος πωλείται εν συνεχεία στους συνεταιρισμούς ή στους εμπόρους χονδρικής, οι οποίοι τον πωλούν κατόπιν στους διαφόρους καλλιεργητές μέσω εμπορών λιανικής πωλήσεως και μεταπωλητών. Η Saatgut Treuhandverwaltung εξηγεί ότι καλλιεργητής, ο οποίος αγόρασε πιστοποιημένο σπόρο, μπορεί να χρησιμοποιήσει το προϊόν της συγκομιδής που προέρχεται από τον σπόρο αυτό για πολλαπλασιασμό κατά τη

διάρκεια διαφόρων περιόδων, ιδίως όταν πρόκειται για δημητριακά²⁶.

28. Η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι η άσκηση του προνομίου του καλλιεργητή προϋποθέτει, προφανώς, την ύπαρξη σχέσεως με τον κάτοχο, καθόσον, πριν από τη σπορά του προϊόντος της συγκομιδής που προέρχεται από προστατευόμενη ποικιλία, τα δύο μέρη πρέπει να έχουν συνάψει συμφωνία για την πρώτη χρησιμοποίηση, είτε άμεσα είτε έμμεσα διά της αγοράς σπόρων από ένα προμηθευτή. Η Επιτροπή φρονεί ότι ο κάτοχος έχει γενικώς πρόσβαση στα στοιχεία που αφορούν τις συναλλαγές σχετικά με τις προστατευόμενες ποικιλίες του. Σε αντίθετη περίπτωση, το ασφαλέστερο μέσο γι' αυτόν θα ήταν να απευθυνθεί στους εμπόρους χονδρικής πωλήσεως σπόρων ή στους λοιπούς προμηθευτές που εμπορεύονται τα προϊόντα αυτά, προτού θελήσει να επιβάλει επιτακτική υποχρέωση πληροφόρησης σε όλους τους καλλιεργητές.

VIII — Εξέταση του προδικαστικού ερωτήματος

29. Το Oberlandesgericht Frankfurt am Main υπέβαλε το ερώτημά του στο Δικαστήριο προκειμένου να του διευκρινιστεί αν οι διατάξεις που παραθέτει σημαίνουν ότι ο κάτοχος κοινοτικού δικαιώματος επί φυτικής ποικιλίας μπορεί να απαιτεί την παροχή

26 — Η ως άνω εταιρία αναφέρει ότι σχεδόν όλοι οι Γερμανοί καλλιεργητές χρησιμοποιούν το προϊόν της συγκομιδής που προέρχεται από προστατευόμενες ποικιλίες, καθόσον το 70 % των καλλιεργητών που της παρέσχον πληροφορίες είχαν χρησιμοποιήσει το εν λόγω προϊόν από τουλάχιστον μία από τις ποικιλίες που αναφέρονταν στην αίτηση. Κατ' αυτήν, το ποσοστό αυτό είναι ακόμη υψηλότερο, καθόσον υποθέτει ότι όσοι δεν παρέχον στοιχεία έκαναν ακόμη μεγαλύτερη χρήση της δυνατότητας αυτής.

πληροφοριών από κάθε καλλιεργητή, προκειμένου να μπορεί, ενδεχομένως, να του ζητεί την καταβολή αμοιβής, οσάκις ο καλλιεργητής αυτός έκανε χρήση του προνομίου, έστω και αν από καμία ένδειξη δεν προκύπτει ότι ο εν λόγω καλλιεργητής χρησιμοποίησε την προστατευόμενη ποικιλία για μία από τις πράξεις που διαλαμβάνονται στο άρθρο 13, παράγραφος 2, του κανονισμού 2100/94, ιδίως για την παραγωγή ή για κάποιον άλλο σκοπό.

30. Θα ήθελα να τονίσω, εκ προοιμίου, ότι η παρούσα υπόθεση είναι η πρώτη στην οποία το Δικαστήριο καλείται να ερμηνεύσει τις διατάξεις του κανονισμού 2100/94, ο οποίος θέσπισε, παράλληλα με τα εθνικά συστήματα, ένα κοινοτικό σύστημα βάσει του οποίου μπορούν να παρέχονται δικαιώματα βιομηχανικής ιδιοκτησίας που να ισχύουν στο σύνολο του εδάφους της Κοινότητας²⁷. Δεν πρόκειται ωστόσο για τη μοναδική υπόθεση που εκκρεμεί ενώπιον του Δικαστηρίου σε σχέση με τον τομέα αυτό, καθώςον το Oberlandesgericht Düsseldorf, λίγο μετά το δικαστήριο της Φραγκφούρτης, υπέβαλε στο Δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα το οποίο είναι διατυπωμένο κατά παρόμοιο τρόπο²⁸.

27 — Το δικαίωμα επί φυτικής ποικιλίας δεν είναι ωστόσο άγνωστη έννοια για το Δικαστήριο. Με την προπαρατεθείσα απόφαση Nungesser κατά Επιτροπής και με την απόφαση της 19ης Απριλίου 1988, 27/87, Frauw-Jacquey (Συλλογή 1988, σ. 1919), το Δικαστήριο είχε εξετάσει το εν λόγω δικαίωμα βιομηχανικής ιδιοκτησίας σε σχέση με τους κανόνες του ανταγωνισμού. Στην υπόθεση C-377/98, Κάτω Χώρες κατά Κανονισμού και Συμβουλίου, τόσο ο γενικός εισαγγελέας Jacobs με τις προτάσεις του όσο και το Δικαστήριο με την απόφαση του της 9ης Οκτωβρίου 2001 (Συλλογή 2001, σ. I-7079), προσπάθησαν να διακρίνουν, όσον αφορά τη χορήγηση δικαιωμάτων ευρεσιτεχνίας, τις φυτικές ποικιλίες από τις εφευρέσεις, των οποίων η τεχνική αξιοπιστία δεν περιορίζεται σε μια συγκεκριμένη φυτική ποικιλία. Βλ. τα σημεία 135 έως 139 των προτάσεων και τις σκέψεις 43 και 44 της αποφάσεως.

28 — Πρόκειται για την υπόθεση C-182/01, Saatgut-Treuhandverwertungsgesellschaft, της οποίας η έγγραφη διαδικασία περατώθηκε περί τα μέσα Σεπτεμβρίου 2001. Το Oberlandesgericht Düsseldorf αναφέρει στη διάταξη περί παραπομπής ότι η εταιρία Saatgut Treuhandverwaltung απηύθυνε σε εκατοντάδες καλλιεργητών σε όλο το γεωμετρικό έδαφος αιτήσεις με τις οποίες τους κάλυψε να διευκρινίσουν αν είχαν κάνει χρήση του προνομίου.

31. Ο κοινοτικός νομοθέτης ενίσχυσε, με τον κανονισμό 2100/94, την προστασία όλων των δημιουργών, σε σχέση με την προστασία της οποίας ετύγχαναν το 1994²⁹, προκειμένου να ενθαρρυνθεί η επιλογή και η ανάπτυξη νέων ποικιλιών.

Έτσι, το άρθρο 13 αναφέρει με ακρίβεια τις εμπορικές πράξεις για τις οποίες απαιτείται η συγκατάθεση του κατόχου και οι οποίες αφορούν τόσο τις ενέργειες σχετικά με τα συστατικά μιας ποικιλίας όσο και το συγκομισμόν υλικό (τα άνθη και τους καρπούς, για παράδειγμα) και εκτείνονται από τον πολλαπλασιασμό μέχρι την αποθήκευση. Η άσκηση των κοινοτικών δικαιωμάτων επί φυτικών ποικιλιών πρέπει να υπόκειται σε περιορισμούς που προβλέπονται σε διατάξεις θεσπιζόμενες για λόγους δημοσίου συμφέροντος, το οποίο περιλαμβάνει την προστασία της γεωργικής παραγωγής. Για τον λόγο αυτό, το άρθρο 14 του κανονισμού επέτρεψε στους καλλιεργητές να χρησιμοποιούν, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, το προϊόν της συγκομιδής τους για σκοπούς αναπαραγωγής³⁰. Μεταξύ των είκοσι περίπου ειδών που απαριθμούνται στην παρά-

29 — Πέμπτη απολογική σκέψη.

30 — T. Millett, «The Community system of plant variety rights», *European Law Review*, τόμος 24, Ιούνιος 1999, σ. 240: «The farmer may use the product of his harvest only on his own holding, and may not sell it on e.g. for propagation to another farmer. Furthermore this authorisation is limited to certain fodder plants, cereals, potatoes and oil and fibre plants so that the so called farmers' privilege should not be extended to sectors of agriculture or horticulture where it was not previously common practice».

γραφο 2, για τα οποία ισχύει το προνόμιο, απαντούν ορισμένα των οποίων η καλλιέργεια είναι πολύ διαδεδομένη, όπως το κριθάρι, το σιτάρι και η πατάτα.

32. Η δυνατότητα αυτή περιορίζει, αναμφίβολα, τα δικαιώματα του κατόχου να εκμεταλλεύεται την ποικιλία που κατόρθωσε να δημιουργήσει ή που ανακάλυψε χάρη στις προσπάθειές του. Ο νομοθέτης θεώρησε ότι ήταν αναγκαίο να προστατευθούν τα έννομα συμφέροντα του δημιουργού και του καλλιεργητή και, προς τούτο, το άρθρο 14 προβλέπει ορισμένους κανόνες εφαρμογής που βασίζονται σε ορισμένα κριτήρια, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται η υποχρέωση καταβολής δίκαιης αμοιβής στον κάτοχο.

Φαίνεται ότι οι καλλιεργητές αισθάνονται ότι τους έβλαψε η ρύθμιση αυτή, καθώςσον θεωρούν ότι περιορίζει την παραδοσιακή πρακτική του τομέα που συνίσταται στη διατήρηση ενός τμήματος του προϊόντος της συγκομιδής προκειμένου να χρησιμοποιηθεί ελεύθερα ως πολλαπλασιαστικό υλικό για την επόμενη συγκομιδή. Είναι ωστόσο βέβαιο ότι, χάρη στη δραστηριότητα των δημιουργών, πραγματοποιήθηκαν σημαντικές προόδους στην ανάπτυξη νέων φυτικών ποικιλιών που επέτρεψαν την αύξηση της αποδόσεως και τη βελτίωση της ποιότητας της γεωργικής παραγωγής. Δεδομένου ότι μόνον οι καλλιεργητές που σπέρνουν προστατευόμενη ποικιλία στην εκμετάλλευσή τους είναι υποχρεωμένοι να καταβάλουν αμοιβή στον δημιουργό οσάκις χρησιμοποιούν το προϊόν της συγκομιδής τους για σκοπούς αναπαραγωγής, οι καλλιεργητές που χρησιμοποιούν μη πιστοποιημένους σπόρους απαλλάσσονται από την υποχρέωση παροχής πληροφοριών στον κάτοχο και καταβολής αμοιβής σε αυτόν. Αντίθετα προς τα όσα υποστήριξε ο εκπρόσωπος του C. Schulin κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, δεν είναι συνεπώς αληθές ότι ο καινο-

νισμός 2100/94 κατήργησε το προνόμιο το οποίο είχαν στο παρελθόν οι καλλιεργητές.

33. Για την τήρηση των κανόνων αυτών υπεύθυνοι είναι οι ίδιοι οι κάτοχοι. Προς τούτο δεν επικουρούνται από κανένα επίσημο οργανισμό. Μπορούν απλώς να ελπίζουν ότι οι ασκούντες τον έλεγχο της γεωργικής παραγωγής θα θέσουν στη διάθεσή τους τα αναγκαία στοιχεία, αν τα έχουν συλλέξει κατά τη συνήθη επιτέλεση της αποστολής τους και υπό την προϋπόθεση ότι δεν θα χρειαστεί να υποστούν νέες επιβαρύνσεις ή να πραγματοποιήσουν πρόσθετα έξοδα.

Για τη διευκόλυνση του ελέγχου αυτού, ο οποίος θα ήταν στην πράξη αδύνατος υπό τις συνθήκες αυτές, το άρθρο 14, παράγραφος 3, έκτη περίπτωση, του κανονισμού 2100/94 και το άρθρο 8 του κανονισμού 1768/95 επιβάλλουν στον καλλιεργητή την υποχρέωση παροχής στον κάτοχο, κάτοπιν σχετικής αιτήσεως του τελευταίου αυτού ή σε εκτέλεση συμβατικής ρήτρας, των πληροφοριών που απαιτούνται για να καθοριστεί αν πρέπει να λάβει αμοιβή, καθώς και το ύψος της αμοιβής αυτής. Η εν λόγω υποχρέωση αυτή παροχής πληροφοριών κατόπιν αιτήσεως του κατόχου βαρύνει και τους μεταποιητές.

34. Από την κανονιστική αυτή ρύθμιση ανακύπτει το ζήτημα σε ποιους καλλιεργητές επιβάλλεται η εν λόγω υποχρέωση παροχής πληροφοριών: σε εκείνους οι οποίοι, εν γνώσει του κατόχου, έκαναν χρήση του προνομίου, όπως ισχυρίζεται ο C. Schulin· σε όλους τους καλλιεργητές, από το γεγονός και μόνον της ιδιότητάς τους, όπως υποστηρίζει η Saatgut Treuhandverwaltung ή, περαιτέρω, όπως προτείνει η Επιτροπή, σε εκείνους οι οποίοι, κατά το παρελθόν, έσπειραν ή φύτευσαν στην εκμετάλλευσή τους πολλα-

πλασιαστικό υλικό της οικείας προστατευόμενης ποικιλίας.

Κατά τη γνώμη μου, ορθή είναι η ερμηνεία που προτείνει η Επιτροπή, για τους λόγους που θα εκθέσω κατωτέρω.

35. Από το άρθρο 14, παράγραφος 1 και παράγραφος 3, έκτη περίπτωση, του κανονισμού 2100/94 προκύπτει ότι, για να μπορεί να τύχει του προνομίου, ο καλλιεργητής πρέπει να έχει σπείρει ή φυτεύσει, μια πρώτη φορά, πολλαπλασιαστικό υλικό προστατευόμενης ποικιλίας, πράγμα το οποίο, σύμφωνα με το άρθρο 13, μπορεί να πράξει μόνον κατόπιν αδείας.

Κατά συνέπεια, οι καλλιεργητές που υπέχουν την υποχρέωση παροχής πληροφοριών είναι αποκλειστικά εκείνοι οι οποίοι απέκτησαν στο παρελθόν πολλαπλασιαστικό υλικό από την οικεία προστατευόμενη ποικιλία. Θεωρώ αυτονόητο ότι η επιβάρυνση αυτή δεν μπορεί να επιβληθεί σε εκείνους οι οποίοι ουδέποτε αγόρασαν τέτοιο υλικό, καθόσον δεν θα μπορούσαν να το καλλιεργήσουν ούτε να λάβουν από αυτό συγκομιδή δυνάμενη να χρησιμοποιηθεί για σκοπούς αναπαραγωγής στην εκμετάλλευσή τους.

36. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, οι εκπρόσωποι του C. Schulin και της εταιρείας Saatgut Treuhandverwaltung υποστήριξαν αντίθετες απόψεις όσον αφορά την έννοια του καλλιεργητή που υποχρεούται να παράσχει πληροφορίες στον κάτοχο δικαιώματος επί φυτικής ποικιλίας. Ναι μεν αληθεύει ότι το άρθρο 4, παράγραφος 2, του κανονισμού 1768/95 ομιλεί για οποιαδήποτε εκμετάλλευση χρησιμοποιούμενη από τον καλλιεργητή για την καλλιέργεια φυτικών ειδών, πλην όμως δεν πρέπει να λησμονείται ότι ο κανόνας αυτός της Επιτροπής απλώς διευκρινίζει τη γεωργική παρέκκλιση του άρθρου 14 του κανονισμού 2100/94 του Συμβουλίου, της οποίας ο σκοπός συνίσταται στην *κοινοτική προστασία των φυτικών ποικιλιών*. Οι κανόνες αυτοί δεν μπορούν συνεπώς να επηρεάζουν όλους τους καλλιεργητές, ούτε καν όλους εκείνους οι οποίοι καλλιεργούν φυτικά είδη, αλλά μόνον εκείνους οι οποίοι αγοράζουν πολλαπλασιαστικό υλικό προστατευόμενης ποικιλίας.

37. Το περιεχόμενο των πληροφοριών τις οποίες δικαιούται ο κάτοχος μπορεί να καθοριστεί λεπτομερώς σε σύμβαση συναπτόμενη με τον ενδιαφερόμενο καλλιεργητή. Θεωρώ, μαζί με την Επιτροπή, ότι η σύμβαση αυτή είναι επικουρική ως προς την κύρια σύμβαση με την οποία ο κάτοχος ή ο εκπρόσωπός του παρέχει την άδεια στον καλλιεργητή να τελέσει μία από τις πράξεις που διαλαμβάνονται στο άρθρο 13, παράγραφος 2, του κανονισμού 2100/94 ήτοι, συνήθως, τη γεωργική παραγωγή, πράγμα που περιλαμβάνει την αγορά του πολλαπλασιαστικού υλικού.

38. Θεωρώ επίσης ότι, ελλείψει επικουρικής συμβάσεως σχετικής με το λεπτομερές περιεχόμενο των πληροφοριών που πρέπει

να παρασχεθούν, υφίσταται έννομη σχέση μεταξύ, αφενός, του κατόχου, του εκπροσώπου του ή των εμπόρων που είναι εξουσιοδοτημένοι να πωλούν το πολλαπλασιαστικό υλικό της προστατευομένης ποικιλίας του και, αφετέρου, του καλλιεργητή ο οποίος το αγοράζει για πρώτη φορά.

Όπως έχω προαναφέρει, ο κάτοχος οφείλει να ελέγχει το αν οι καλλιεργητές και οι λοιποί επιχειρηματίες σέβονται τα δικαιώματά του. Πρέπει συνεπώς να μεριμνά πρωτίτως για να υπάρχουν ίχνη των συναλλαγών σχετικά με το πολλαπλασιαστικό υλικό των προστατευομένων φυτικών ποικιλιών του και, ειδικότερα, των ειδών για τα οποία ο καλλιεργητής μπορεί να ασκήσει το προνόμιό του να χρησιμοποιήσει το προϊόν της συγκομιδής για νέες σπορές ή φυτεύσεις.

39. Ελλείπει συμβάσεως διευκρινίζουσας τα στοιχεία που πρέπει να παρέχονται στον κάτοχο, το άρθρο 8, παράγραφος 2, στοιχείο α' έως στ', του κανονισμού 1768/95 αναφέρει τα θεωρούμενα χρήσιμα στοιχεία, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται, πρώτον, το όνομα του ενδιαφερομένου, ο τόπος κατοικίας του καθώς και η διεύθυνση της εκμεταλλεύσεως. Το γεγονός ότι ο κάτοχος μπορεί να ζητήσει τις πληροφορίες αυτές χρησιμοποιήθηκε από την εταιρία Saatgut Treuhandverwaltung για να αποδείξει ότι ο κάτοχος δεν γνωρίζει και δεν έχει τα μέσα να γνωρίζει εκείνους οι οποίοι φύτευσαν ή έσπειραν πολλαπλασιαστικό υλικό μιας των προστατευομένων ποικιλιών του. Κατά τη γνώμη μου, το επιχείρημα αυτό δεν μπορεί να ευδοκιμήσει καθόσον, αν ο κάτοχος απευθυνθεί στον καλλιεργητή, ευθέως ή μέσω εκπροσώπου, τούτο σημαίνει ότι κατέχει τουλάχιστον ένα από τα στοιχεία αυτά. Η υποχρέωση του καλλιεργητή να τα συμπεριλάβει στην έκθεσή του μπορεί να εξηγηθεί

από την ανάγκη, αφενός, να μπορεί να προσδιοριστεί ο φάκελος και, αφετέρου, να μπορούν να εξακριβωθούν οι πληροφορίες αυτές και, ενδεχομένως, να συμπληρωθούν.

Δεύτερον, ο καλλιεργητής πρέπει να αναφέρει αν έκανε χρήση του προνομίου για μια ποικιλία του κατόχου. Πιστεύω ότι η διάταξη αυτή επιβεβαιώνει το ότι ο κάτοχος, όταν ζητεί πληροφορίες από τον καλλιεργητή, γνωρίζει ότι για τον καλλιεργητή αυτό υφίσταται το ενδεχόμενο να έχει χρησιμοποιήσει το προϊόν της συγκομιδής του, ήτοι ότι ο καλλιεργητής αυτός έχει αγοράσει προηγούμενως πολλαπλασιαστικό υλικό από την προστατευόμενη ποικιλία του.

Τρίτον, αν χρησιμοποιήσει το προϊόν της συγκομιδής του στην εκμετάλλευσή του, πρέπει να προσδιορίσει την ποσότητα του προϊόντος αυτού στην έκθεσή του, προκειμένου να καταστήσει δυνατό τον υπολογισμό της αμοιβής που πρέπει να καταβάλει στον κάτοχο. Σε μια τέτοια περίπτωση, αν χρησιμοποίησε τις υπηρεσίες τρίτων, είναι επίσης υποχρεωμένος να παράσχει τα στοιχεία που αφορούν εκείνους οι οποίοι επεξεργάστηκαν το προϊόν με σκοπό τη μετέπειτα χρησιμοποίησή του.

Τέταρτον, αν δεν μπορούν να επιβεβαιωθούν οι περιστάσεις της χρησιμοποίησεως του προϊόντος της συγκομιδής και η χρησιμοποιηθείσα ποσότητα, ο καλλιεργητής πρέπει να γνωστοποιήσει τη βάση αδείας χρησιμοποιηθείσα ποσότητα πολλαπλασιαστικού υλικού της ποικιλίας του κατόχου, καθώς και τα στοιχεία του προμηθευτή. Όσον αφορά τον έλεγχο τον οποίο οι κάτοχοι μπορούν να ασκήσουν, το άρθρο 14 του κανονισμού 1768/95 ορίζει ότι οι καλλιεργητές πρέπει να διατηρούν τα τιμολόγια και τις επισημάνσεις

των τριών ετών πριν από την τρέχουσα περίοδο εμπορίας, χρονικό διάστημα το οποίο αντιστοιχεί στην περίοδο για την οποία ο κάτοχος μπορεί να ζητεί πληροφορίες σχετικά με τη χρησιμοποίηση του προϊόντος της συγκομιδής.

Οι παράγραφοι 5 και 6 του ίδιου άρθρου επιτρέπουν στον κάτοχο, αντί να απευθύνει αίτηση στον καλλιεργητή, να αποστέλλει την αίτηση αυτή στους συνεταιρισμούς, στους μεταποιητές ή στους προμηθευτές βάσει αδείας πολλαπλασιαστικού υλικού προστατευομένων ποικιλιών του, οσάκις οι ως άνω συνεταιρισμοί, μεταποιητές και προμηθευτές έχουν εξουσιοδοτηθεί από τους ενδιαφερομένους να παρέχουν τις πληροφορίες αυτές, οπότε δεν είναι αναγκαίο να προσδιορίζεται ατομικώς η ταυτότητα των καλλιεργητών. Οι διατάξεις αυτές επιβεβαιώνουν επίσης ότι, για να μπορεί ο κάτοχος να ασκήσει εγκύρως το δικαίωμα πληροφώσεως σχετικά με κάποια ποικιλία, ο καλλιεργητής πρέπει να έχει καλλιεργήσει προηγούμενες πολλαπλασιαστικό υλικό της ποικιλίας αυτής.

40. Επομένως, από το γράμμα των διατάξεων αυτών, των οποίων την ερμηνεία ζητεί το αιτούν δικαστήριο, καθώς και από το πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται και από τους σκοπούς τους³¹, προκύπτει ότι η υποχρέωση παροχής στον κάτοχο δικαιώματος επί φυτικής ποικιλίας των πληροφοριών που αφορούν τη χρησιμοποίηση του προνομίου αφορά όλους τους καλλιεργητές οι οποίοι αγόρασαν βάσει αδείας το πολλαπλασιαστικό υλικό της ποικιλίας αυτής, πράγμα το οποίο συνιστά τη μοναδική προϋπόθεση του δικαιώματος του κατόχου να ζητεί πληροφορίες.

Κατά συνέπεια, η υποχρέωση παροχής πληροφοριών, η μη εκπλήρωση της οποίας μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο αγωγής, όπως αποδεικνύει η παρούσα υπόθεση, δεν πρέπει να επεκταθεί, όπως ισχυρίζεται η εταιρία Saatgut Treuhandverwaltung, στους καλλιεργητές οι οποίοι ουδέποτε αγόρασαν πολλαπλασιαστικό υλικό της προστατευομένης ποικιλίας του κατόχου, καθόσον τους είναι τεχνικά αδύνατο να χρησιμοποιήσουν το προϊόν της συγκομιδής που θα είχε προέλθει από το υλικό αυτό.

41. Είναι βέβαιον ότι ο κάτοχος δεν είναι σε θέση να εξακριβώνει σε κάθε περίπτωση αν οι καλλιεργητές χρησιμοποιούν το προϊόν της συγκομιδής στις εκμεταλλεύσεις τους για σκοπούς αναπαραγωγής μετά την καλλιέργεια της προστατευομένης ποικιλίας του³². Δεδομένου ότι, αντιθέτως, για κάθε χρησιμοποίηση των συστατικών της ποικιλίας αυτής απαιτείται η άδεια του, και εφόσον όταν παρέχει την άδεια αυτή ο κάτοχος μπορεί να καθορίζει τις προϋποθέσεις ή τους περιορισμούς και σ' αυτόν εναπόκειται αποκλειστικά ο έλεγχος περί του αν γίνονται σεβαστά τα δικαιώματά του, είναι εύλογο το να οργανώνεται ο κάτοχος αυτός, αν υποτεθεί ότι δεν το έχει ήδη πράξει, προκειμένου να τηρείται διαρκώς ενήμερος, εκ μέρους των ενδιαμέσων και των προμηθευτών σπόρων, ως προς την ταυτότητα εκείνων οι οποίοι αγόρασαν πολλαπλασιαστικό υλικό. Με το στοιχείο αυτό ανά χείρας, μπορεί να απευθύνει, με μεγαλύτερη επιτυχία, τις αιτήσεις παροχής πληροφοριών στους καλλιεργητές οι οποίοι είναι υποχρεωμένοι να του τις παράσχουν.

31 — Απόφαση της 18ης Μαΐου 2000, C-301/98, KVS International (Συλλογή 2000, σ. I-3583, σκέψη 21). Βλ. επίσης τις αποφάσεις της 17ης Νοεμβρίου 1983, 292/82, Merck (Συλλογή 1983, σ. 3781, σκέψη 12), και της 14ης Οκτωβρίου 1999, C-223/98, Adidas (Συλλογή 1999, σ. I-7081, σκέψη 23).

32 — B. P. Kewiet, όπ.π., σ. 2: «Taking action against farmers who are not prepared to pay involves considerable expense (not least legal costs) and is made even more difficult by the lack of adequate information about the extent of the use of seed from protected varieties at individual farm levels».

Η εταιρία Saatgut Treuhandverwaltung θέλει να μπορεί να απευθύνεται αδιακρίτως σε όλους τους καλλιεργητές μιας χώρας, προκειμένου αυτοί να συμπληρώνουν ένα έντυπο σχετικά με τη χρησιμοποίηση του προϊόντος που συγκομίστηκε χάρη στην καλλιέργεια προστατευομένης ποικιλίας. Η αξίωση αυτή μου φαίνεται δυσανάλογη. Μια τέτοια εξουσία δεν είναι εξάλλου αναγκαία για να προστατευθούν τα έννομα συμφέροντα των κατόχων οι οποίοι, όπως προανέφερα ήδη, διαθέτουν άλλα ασφαλέστερα μέσα για να λαμβάνουν τις κατάλληλες πληροφορίες τις οποίες αναμφισβήτητα δικαιούνται.

42. Για τους λόγους που εξέθεσα ανωτέρω, θεωρώ ότι το άρθρο 14, παράγραφος 3, έκτη περίπτωση, του κανονισμού 2100/94, σε συνδυασμό με το άρθρο 8 του κανονισμού 1768/95, έχει την έννοια ότι είναι υποχρεωμένοι να πληροφορούν τον κάτοχο δικαιώματος επί φυτικής ποικιλίας σχετικά με την καλλιέργεια, στην εκμετάλλευσή τους, του προϊόντος της συγκομίδης που έλαβαν από πολλαπλασιαστικό υλικό της ποικιλίας αυτής μόνον οι καλλιεργητές οι οποίοι αγόρασαν το υλικό αυτό κατά το παρελθόν και είχαν συνεπώς τη δυνατότητα να το καλλιεργήσουν, ανεξάρτητα από το αν το έπραξαν αυτό ή όχι.

IX — Πρόταση

43. Κατόπιν των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει την ακόλουθη απάντηση στο ερώτημα που υπέβαλε το Oberlandesgericht Frankfurt am Main:

«Το άρθρο 14, παράγραφος 3, έκτη περίπτωση, του κανονισμού (ΕΚ) 2100/94 του Συμβουλίου, της 27ης Ιουλίου 1994, για τα κοινοτικά δικαιώματα επί φυτικών ποικιλιών, σε συνδυασμό με το άρθρο 8 του κανονισμού (ΕΚ) 1768/95 της Επιτροπής, της 24ης Ιουλίου 1995, για τη θέσπιση εκτελεστικών κανόνων σχετικά με την γεωργική εξαίρεση που προβλέπει το άρθρο 14, παράγραφος 3, του κανονισμού 2100/94, έχει την έννοια ότι είναι υποχρεωμένοι να πληροφορούν τον κάτοχο δικαιώματος επί φυτικής ποικιλίας σχετικά με την καλλιέργεια, στην εκμετάλλευσή τους, του προϊόντος της συγκομίδης που έλαβαν από πολλαπλασιαστικό υλικό της ποικιλίας αυτής μόνον οι καλλιεργητές οι οποίοι αγόρασαν το υλικό αυτό κατά το παρελθόν και είχαν συνεπώς τη δυνατότητα να το καλλιεργήσουν, ανεξάρτητα από το αν το έπραξαν αυτό ή όχι.»